

ÜZEYİR HACİBEYOV'UN ESERLERİNDE KADIN MEVZUSU**Dr. Babek KURBANOV***

Görkemli Azerbaycan bestekârı Üzeyir Hacıbeyov'un çok yönlü ve zengin yaratıcılığında hiç kuşkusuz kadın mevzusu da önemli yer tutar. Bestekârın ortaya koyduğu kadın tipleri kapsamlı bir galeri teşkil eder. Leyla, Minnet Hanım, Gülperi, Gülçöhre, Asya, Nigâr ve diğer suretler bestekârın operalarında, operetlerinde önemli dramaturji role sahip olmakla birlikte aynı zamanda halkımızın çeşitli tarihi gelişim aşamalarında kadınlarımızın toplumsal yaşamımızda oynadığı rolü, kendi hukuk eşitliği uğrunda cesaretle mücadele verebilmesi, yeri gelmişken erkeklerle birlikte yabancı işgalcilere karşı amansız olması vs. sanatsal boyalarla kendi ifadesini bulmuştur. Büyük bestekâr kadın suretlerinin yaratılmasında her şeyden önce, dönemin ilerici toplumsal-siyasal bakışlardan çıkış eder ve kadın özgürlüğü sorunlarını hiç de halkın genel sosyal-siyasal özgürlüğünden ayrı tasavvur etmiyordu.

Asırlardan beri devam eden sosyal eşitsizliklerin, yerli feodal-patriarhal münesebetlerin gerici kaide-kanunları, yasakları kadınlarımızın liyakatının, şerefının, istek-arzularının, saf emellerinin uzun süre çignenmesine neden olmuştur. XX. Asrın başlarında bile bu son derece gerici eğilimlerin araksında duran, ona himayecilik edenler hala da az değildi. Gerici burjuva mülkedar aydınları, dini istismar eden sosyal zümreler her vasıta ile kadınların çadra örtmesine, şeksiz olarak eşlerinin bütün şiltaklıklarına, haklı-haksız tahgirlerine katlanmasına hak kazandırır. Böylece onları hakiki özgürlükten, aynı zamanda hür olarak sevip-sevilmek iktidarından, maarif ve medeniyetten ayrı görürlerdi. Büyük bestekârımız kadınlarımızın liyakatlarının, şereflerinin ayak altına alınması, onlara karşı çevrilmiş sınırsız haksızlıklara karşı kendi barışmaz sesini yüceltmış ve sanatsal yaratıcılığında bu kabilden olan gerici meyilleri gülünç duruma düşürmüştür. Özellikle XX. Asrın başlarında toplumsal yaşamımızda baş veren nitelik değişikliklerini, tedricen milli şuurun oluşması sürecini güzel duyan bestekâr, kendi eserlerinde yerli muhitten, sade insanların istek-arzularından, onların bu veya diğer hadiselerle olan isteğinden çıkış eder. Bu dönemler hala faaliyet gösteren çeşitli sosyal tabakaların temsilcilerinden olan beylerin, goçuların, aşırı milliyetçi ruhlu gazetecilerin, antidemokratik zihniyetli aydınların vs. prototiplerini meydana getirir. Tesadüfi değil ki, kadın özgürlüğü sorunu bütün durumlarda ön plana çekilmiş olurdu. Üzeyir Hacıbeyov ölmez 'O Olmasın Bu Olsun' müzikal komedisinde XX. asrın başlarındaki Azerbaycan'da karmaşık toplumsal şerait hakkında, paranın

* Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Öğretim üyesi.

sonuna kadar kendi sevgisine sadık kalacağına and içmesini ifade edebilmiştir. Nigârın tipinin her yönlü açıklanmasında aynıyle Köroğlu'nun ariyalarını ve özellikle operanın üçüncü perdesinde okuduğu ariyanı kaydetmek gerekir. Kahramanın bu ariyasından belli oluyor ki, Köroğlu hiç de yalnız mücadeleci bir kahraman, halkın bağımsızlığı uğrunda mücadele veren barışmaz bir kahraman olmayıp, aynı zamanda derin bir muhabbetle, samimi kalple seven ve bu sevgiden gelecek zaferler için ruhlatabilen bir kahramandır. Her iki kahramanın müzik partilerindeki melodi-intonasyon benzerlikleri, aynı zamanda koro sahnelerinde bile onların sık sık orkestrada seslenmesi, her şeyden önce Köroğlu ile Nigârın ruhen birbirine yakın olması, halkın istek-arzularını ifade etmek için bestekâr tarafından kullanılan önemli sanatsal-estetik vasıtalarındanır. Bestekârın Nizami Gencevi'nin gazellerine esasen bestelediği 'Sensiz' ve 'Sevgili Canan' müziksel gazelleri de yüksek poetik (şiiresel) bir dille kadın liyakatını, zarifliğini, inceliğini terennüm etmiyor mu? Her iki müziksel gazel kendi yüksek sanatsallığı, emosyonel özelliği, son derece ifadelî, akıcı ezgisine göre vokal lirikasının en güzel örnekleri gibi dinleyicilerimizin çok sevdiği eserlerden sayılır.

Kadın mevzusu Üzeyir Hacıbeyov'un her zaman dikkat merkezinde olmuştur. Ömrünün son yılları bile sağlığının kötüleşmesine rağmen bestekâr 'Firuze' operası üzerinde çalışıyordu. Operadan yayınlanmış yegâne parça olan Firuze'nin ariyası bestekârın bu merkezi kadın suretinin dahili alemine, psikolojisine ne derece derinden nüfuz etmesini açık bir şekilde ifade eder. Bu ariya bestekârın yaratıcılığında en parlak sayfalarından biri gibi değerlendirilir. Söylenenler kadın tiplerinin Üzeyir Hacıbeyov yaratıcılığında ne kadar geniş bir yer tuttuğunu göstermekle birlikte aynı zamanda bestekârın kadınlarımızın dahili duygusal aleminin karakterlerinin, istek-arzularının vs. her yönlü ve kapsamlı bir şekilde sanatsal dille ifade etmeye çalışmasını da unutmak olanaksızdır. Çeşitli mazmunlu ve biçimli eserlerde yaratılmış kadın suretleri dahi bestekârımızın gerçekten de kadınlarımızın kaderi, onların hukuk eşitliği, bağımsızlığı, toplumsal yaşamda laikliği yer tutması gibi sosyal problemlerin çözülmesine derin ilgi göstermesinin sonucudur. Tesadüfi değil ki, bestekâr hala 1926 yılında yazdığı 'Azerbaycan Mûsikisi'nin İnkişafı' makalesinde operaların ve müzikal komedilerin halkımızın sosyal-kültürel hayatında, eğitilmesinde, aynı zamanda dini fanatizme karşı mücadelesinde oynayabileceği rolü özellikle kaydederken, aynı zamanda bu eserlerin geçmişte cahilliğin, dini fanatizmin kurbanı olmuş kadınlarımızın özgürlüğüne ulaşmasında kendi hukuk beraberliğini bulmasında oynadığı önemli rolü de vurgulamakta idi.

Üzeyir Hacıbeyov'un yaratıcılığında kendi sanatsal ifadesini bulmuş kadın suretleri, onların evvelki toplumlarda acınacaklı durumu, dini fanatizme, sosyal haksızlıklara, hukuk eşitsizliğine vs. karşı mücadelesi vs. bir daha bu bakımdan demokratikleşme yolunu tutmuş cumhuriyetimizde meydana gelmiş elverişli sosyal-kültürel şartların oluşmasının ne kadar da bir arada önemli olduğunu göstermektedir. Hali hazırda onlarca kadınlarımızın sosyal-siyasal ve kültürel hayatın çeşitli alanlarında, aynı zamanda bilim, sanat, eğitim, millî meclis (parlamento), ekonomi,

spor vs. alanlarda kadınlarımızın da erkeklerle faal bir şekilde iştirak edebilmeleri söylediklerimizi kanıtlamaktadır.

KAYNAKÇA

Abbasova, E., Uzeir Gadjibekov, Baku, Azer neşr, 1975.

Agayeva, H., Uzeir Gadjibekov, Baku 1955.

Hacıbeyov, Ü., Azerbaycan Halk Musikisinin Esasları, Bakı, Yazıçı 1985.

_____, İstoriya Azerbaydjanskoy Muziki, Baku, Maarif 1992.

Kasimov, K., U. Gadjibekov, Baku, Elm 1945

Kafkasyalı, A., Çağdaş Azerbaycan Kadın Sanatkârları, Ankara 1989.

_____, Azerbaycan'ın Alim Kadınları, Erzurum 1991.

Kurbanov, B., İskusstvo Azerbaydjana za Rubejom, Baku, İşık 1984.